

II. Německé školy v ČSR

Blížil se konec první světové války. V červenci a srpnu 1918 se začínali vracet z fronty první vojáci, mezi nimi také učitel Johann Kolinowitz, který byl propuštěn z ruského zajetí. V září 1918 již bylo zřejmé, že Rakousko-Uhersko válku prohrálo. Dne 28. října 1918 byla vyhlášena Československá republika.

Berounský okres se stejně jako řada jiných německých okresů přihlásil k Sudetenlandu. Územní celistvost nového státu musela být proto zajištěna silou. Dne 21. prosince 1918 obsadilo město Beroun československé vojsko.

V zájmu uklidnění napjaté atmosféry se velení vojáků rozhodlo uspořádat po Vánocích taneční zábavu za účasti místního obyvatelstva. Proti tomu se okamžitě ohradila místní školní rada, která v protestním usnesení poukazovala na platná zákonná ustanovení: hovořilo se zejména o poškozování cizí věci a porušování domovního práva, o zneužití školní budovy apod. Okresní školní inspektor Robert Sommer musel radě vysvětlovat, že povolení udělil okresní úřad a že případný zisk z této akce půjde na dobročinné účely - všechno bylo asi marné. Taneční zábavy, která se nakonec přece jen konala (4.4.1919), se zúčastnili pouze 4 místní měšťané.

V průběhu ledna až července 1919 se poměry uklidnily do té míry, že školní rok 1919/20 mohl konečně po pěti letech začít opět normálně. Třídy byly rozděleny jako dříve, chlapecké školy dostaly nového ředitele: stal se jím Adolf Polomsky.

Největším problémem dvacátých let byl nedostatek vhodných učebnic. Nové knihy odpovídající změněným poměrům byly vydávány narychlo, na špatném papíře a byly drahé. Vlastní učebnice si mohlo tehdy koupit jen asi 10% žáků. Postižena byla prakticky celá poválečná generace, neboť ještě po 13 letech od vzniku republiky neměla vlastní učebnice reálií většina žáků měšťanské školy. Práci ve škole ztěžovalo také to, že čítanky, atlasy, početnice a další učebnice, které pro chudé děti zajišťovala místní školní rada, pocházely od různých vydavatelů, popř. od stejných vydavatelů, ale v různých vydáních, takže žáci měli před sebou knihy s různým, byť podobným obsahem.

Dalším, neméně důležitým problémem byl postupný pokles počtu obyvatel ve městě. Při prvním sčítání lidu v nové republice v roce 1921 bylo v Berouně celkem 2 981 obyvatel, tj. o 377 méně než v roce 1910. Proti roku 1900 poklesl počet obyvatel dokonce o 827, což představuje roční úbytek skoro o 40 lidí. V polovině dvacátých let se začal nižší počet obyvatel projevovat také ve škole.

Stav na začátku šk.roku	Obecná škola		Měšťanská škola		Počet žáků celkem
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	
1921/22	161	147	103	84	495
1922/23	152	119	98	84	453
1923/24	122	116	101	82	521
1924/25	100	113	107	77	397

1925/26	106	107	103	90	406
1926/27	98	104	90	86	378
1927/28	107	113	92	84	396
1928/29	114	111	85	86	396

Přestože v průběhu šesti let ubyla téměř stovka žáků a školské orgány musely na novou skutečnost zareagovat, bylo rozhodnutí zemské školní rady zredukovat počty tříd na obecných školách chápáno jako útok na německé školství a vyvolalo u místních obyvatel velké pobouření. Sepisovaly se petice, zjišťovaly se počty německých tříd, které byly od převratu zrušeny, do kampaně se zapojil i německý tisk. Situace se poněkud uklidnila až po zásahu zemského školního inspektora a berounského rodáka Dr. Karla Bergra.

Pro celé období dvacátých, ale vlastně i třicátých let je charakteristická nacionalizace a ideologizace života společnosti. V německém pohraničí byla národnostní otázka zvláště choulostivá. Němci na Vánoce 1918 nezapomněli a ještě ve volbách v roce 1920 všechny německé politické strany vystupovaly s volebním požadavkem práva na sebeurčení. Přesto se zdálo, že bude časem i tato otázka úspěšně vyřešena. Nejsilnější politickou stranou před první světovou válkou byl Bund der Landwirte (Svaz zemědělců) - svoje postavení si udržel až do roku 1935.

Nově vznikající politické strany, které jako by teprve hledaly svoje místo v parlamentní demokracii, však rády využívaly nacionalistických nálad mezi obyvatelstvem k získání co největšího počtu voličských hlasů.

Průvodním rysem parlamentní demokracie bylo i nebývalé množství nejrůznějších volebních aktů; vedle parlamentních a obecních voleb byly zvláště zajímavé volby do místních a okresních orgánů. Místem politických střetů se stala dokonce i místní školní rada nebo okresní školní výbor, kde od roku 1925 zasedali zástupci občanů podle volebních výsledků jednotlivých stran. Např. po volbách v roce 1929, kdy se proti výsledkům voleb do místní školní rady odvolal zástupce živnostníků Emil Hykel, trvalo dva roky, než byla školní rada řádně ustavena.

Pro nás neznámým prvkem v životě školy bylo obsazování učitelských míst. Každý učitel (ale také ředitel školy) nastupoval jako prozatímní a teprve po několika letech mu byla udělena definitivita. Pokud se některý učitel odstěhoval, odešel do penze nebo zemřel, bylo zpravidla vyhlášeno výběrové řízení (konkurz) s přesně vymezenými požadavky. O obsazování míst učitelů rozhodovalo de facto obecní zastupitelstvo. A většinou mělo z čeho vybírat. Počet uchazečů býval často až trojnásobně vyšší, než bylo možno přijmout. Kromě cizích se pochopitelně do konkurzu hlásili také učitelé místní, zvláště když se jednalo o místo ředitele.

K významné změně v organizaci škol došlo ve škol. roce 1934/35. Dřívější obecné školy dělené podle pohlaví byly sloučeny a poprvé zasedli chlapci a dívky společně do lavic. V té době měla obecná škola 5 tříd a 205 žáků. Trojtřídní měšťanské školy zůstaly odděleny: chlapeckou navštěvovalo 113 a dívčí 85 dětí. Ředitel chlapecké měšťanské školy řídil také školu obecnou, na dívčí měšťanské škole byla ředitelkou od roku 1928 bývalá učitelka této školy Paula Sitta.

V roce 1935 byl ze zdravotních důvodů dočasně uvolněn z funkce ředitele školy Adolf Polomsky. Jeho úkoly převzal 2. září 1935 Johann Theimer, který v té době zastával funkci starosty města. Adolf Polomsky se však do školy již nevrátil - v prosinci dovršil 60 let a šel

do penze. Johann Theimer byl okresním školním výborem jmenován prozatímním ředitelem, definitivním ředitelem se stal až výnosem Zemské školní rady v Brně v roce 1937.

Na křižovatce dějin

V roce 1935 se konaly v ČSR parlamentní volby. Henleinova (SdP) (Sudetendeutsche Partei) v nich získala dvě třetiny německých voličů a stala se nejsilnější německou stranou.

Výsledky voleb v některých obcích okresu Mor. Beroun (v %)

Obec	SdP	BdL	DSD	DCV
Čabová	38	48	7	3
Dvorce	51	7	11	25
Mor. Beroun	33	10	27	13
Norberčany	15	70	3	6
Nové Valteřice	55	22	19	2
Ondrášov	43	38	6	2
Sedm Dvorů	39	49	5	0
Stará Libavá	15	80	0	5
okres Mor. Beroun celkem	21	44	14	14

SdP = Sudetoněmecká strana BdL = Svaz zemědělců DSD = Něm. soc. dem. strana DCV = Něm. křesť. soc. strana

Přes volební úspěch SdP byla nemalá část německého obyvatelstva stále ještě demokratická a antifašistická. Např. ještě v roce 1936 proběhly oslavy 18. výročí vzniku Československa naprosto důstojně - na škole vlála státní vlajka, třídy byly vyzdobeny, učitelé se zúčastnili slavnostního zasedání zastupitelstva. V podobném duchu se nesly také prosincové oslavy Dne československo-jugoslávské vzájemnosti nebo oslavy narozenin prezidenta Edvarda Beneše v květnu 1937.

Všechno se rázem změnilo v roce 1938. Rychlý a beztravný anšlus Rakouska v březnu 1938 zapůsobil na Němce mohutným dojmem a stal se pro ně praktickým návodem, jak by se dalo konečně vyřešit také jejich postavení v ČSR. Události dostaly prudký spád a za půl roku bylo po všem.

V pátek 30. září 1938 byla podepsána mnichovská dohoda, jež nařizovala čs. vládě odstoupit pohraniční území Německu. Politický okres Bruntál byl zařazen do IV. etapy záboru a k jeho obsazení mělo dojít ve dnech 6. a 7. října 1938.

Politický okres Mor. Beroun a části okresů Šternberk, Nový Jičín aj. byly obsazovány v poslední etapě, tj. do 10. října 1938. Ve středu 5. října se do Mor. Berouna přesunulo velitelství praporu stráže obrany státu (SOS) a četnický pohotovostní oddíl z Bruntálu. Napětí se stupňovalo a vyvrcholilo v sobotu dopoledne 8. října, kdy se před budovou okresního úřadu začali srocovat místní ordneři, domáhající se přijetí u okresního hejtmana. Všechno se

nakonec obešlo bez obětí a čeští úředníci, vojáci i četníci opouštěli město v pořádku. Příchod německého vojska do Moravského Berouna je zaznamenán ve školní kronice takto:

“ Doprovázena nadšeným jásotem byla ta hodina, ve které 9. října roku 1938 vstupovaly německé vojenské oddíly do města. V časných ranních hodinách se město vystrojilo do svátečního hávu jako nikdy předtím. Ze všech domů vlály prapory s hákovými kříži, triumfální oblouky a nápisy lemovaly Říšskou ulici k městskému náměstí. Obrazy vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera, říšského komisaře Konráda Henleina, obrovské girlandy a věnce květin krášlily řady domů, okna i výlohy. Tak očekávali obyvatelé natěsnáni od časného rána na náměstí Adolfa Hitlera, které bylo tak přejmenováno předcházejícího večera, německý wehrmacht. Zvonění zvonů oznámilo příchod 28. pěšího pluku, v jehož čele jel na bílém koni generálmajor Heuer. Zvonková hra a jásot obyvatelstva naplněného vírou a nadějí vytvořily ze vstupu vojsk jedinečný zážitek. Překypující radost, pocit bezpečí, dík a láska ke stavitelům jedinečné dějinné události, to vše vyzařovalo z každých očí. Teprve ve čtyři hodiny ráno opustilo české vojsko, kterému bylo poskytnuto přístřeší ve škole, město. O půl třetí odpoledne ... se dostavily po dlouhém čekání oddíly wehrmachtu od Bruntálu a shromažďovaly se na Dětrichovské ulici. Přes dlouhý pochod vypadali vojáci při vstupu na náměstí ... vítězně a oduševněle. Bezpříkladná kázeň a disciplína vzbuzovaly všeobecný obdiv. Ve čtvrt na pět vtáhla ... do města 8. rota 15. obrněného pluku. Tanky, obrněné vozy, nákladní auta, protiletadlová děla, polní kuchyně ... uspořádaně zaplnily náměstí. Takový obrázek město ještě nikdy nevidělo. Vše bylo orámováno nekončícím nadšeným jásotem. Po oficiálním poděkování z balkonu Německého domu, zpěvu hymny a zvolání Sieg Heil! následoval na náměstí pod lipou koncert vojenské hudby. Večer vzplálo ve městě moře světél a oheň z výšin oznamoval do dalekého okolí osvobození.”

(Z německé školní kroniky - 1938)

Již v pondělí 10. října 1938 oznamuje okresní školní výbor svůj pokyn:

“1. Prapory s hákovým křížem zůstanou na všech školních budovách až do odvolání. (Ostatní vlajková výzdoba domů bude odstraněna po slavnostních dnech 21.10.). 2. Co se týká obrazů vůdce a jeho jednotné podoby, budou ještě vydány pokyny. Benešovy a Masarykovy obrazy jsou již samozřejmě odstraněny. 3. Vyučování češtině bude všude zastaveno. 4. Ve vyučování zeměpisu bude Československo škrtnuto. 5. Česká označení na mapách budou zneviditelněna. 6. Pro učitele a žáky platí vzájemný pozdrav “Heil Hitler”. 7. Místo dosavadního vyučování občanské nauky nastupuje výchova v národně-socialistickém smyslu.”

Školní rok 1938/39 tak byl rokem změn v celém sudetoněmeckém školství - ve smyslu vyrovnání s německými školami v říši. Upraveny byly zejména také počty hodin tělocviku a tělesného cvičení vůbec. Pro chlapce bylo stanoveno 5 a pro dívky 4 hodiny týdně. Pokud by měla některá hodina odpadnout, např. pro nepřízeň počasí, musela být nahrazena branně politickým vyučováním. Nové Německo potřebovalo fyzicky zdatnou a disciplinovanou mládež.

První pololetí skončilo až 25. února 1939 a vysvědčení bylo už vydáváno na nových tiskopisech. Razítko školy bylo obohaceno o orlici s hákovým křížem. (Viz strana 75.) Za zmínku snad stojí, že tehdy bylo šest klasifikačních stupňů a že se začal zjišťovat původ žáků. Na konci školního roku tak mohlo vedení škol podat hlášení: na pětiletých obecných školách je 193 dětí, na chlapecké měšťanské škole 112 žáků a na dívčí měšťanské škole 84 dívek, tj. celkem 389 žáků, všichni árijského původu a německé národnosti.

Změny se dotkly také města a okresu. Starosta Wilhelm Appel předal svoji funkci novému starostovi, jímž se stal 6.4.1939 Johannes Nowara. Jeho funkční období bylo stanoveno do 31.3.1951. S účinností od 1.5.1939 byly stanoveny nové hranice okresu - Sedm Dvorů a Ondrášov se staly součástí nového venkovského okresu - landrát Beroun. Dne 9.5.1939 mohli obyvatelé pozdravit samotného K. Henleina, který se zde zastavil cestou do Opavy. Pozdravit ho přišli vedle okresního hejtmana Christiana von Hirschfelda, starosty Nowary a okresního vedoucího NSDAP Egona Richtera také čestné delegace SA, SS a HJ.

Školní rok 1939/40 měl začít 1. září 1939. O půl šesté ráno oznámil rozhlas, že s ohledem na opatření civilní vzdušné obrany bude začátek vyučování v celé říši až na další odložen. Důvodem bylo přepadení Polska a rozpoutání druhé světové války.

Pravidelné vyučování bylo zahájeno 15. září 1939. Na dívčí měšťanské škole vystřídal Walter Nimmerichter dosavadní ředitelku Marii Honsak. Přišel z Uničova, kam naopak M. Honsak odešla. Proč k této výměně došlo není přesně známo. Na měšťanských školách došlo k další úpravě hodin. Týdenní počet hodin se pohyboval od 36 do 38 podle ročníků, délka jedné hodiny byla stanovena na 45 minut a přestávky mezi hodinami na 5, 5, 15, 5, 5 min. Vyučování tedy probíhalo od 8,00 do 13,05 hodin. Nepovinné předměty zavedeny nebyly, neboť se nedostávalo učitelů. Naopak byla v I. třídách obou měšťanských škol zavedena výuka angličtiny a obnovena výuka češtiny. Pro všechny žáky od 10 do 14 let byla nařízena pracovní povinnost na pomoc zemědělství. Byly také zvýšeny žákovské příspěvky za poskytované učební pomůcky.

Do průběhu školního roku zasáhlo tehdy také počasí. Zima 1939/40 způsobila prodloužení vánočních i pololetních prázdnin, neboť mrazy se pohybovaly od 19 do 28 stupňů pod nulou a na severní straně budovy byl led i na stěnách tříd. Vodovodní potrubí a záchody zamrzly. Konec školního roku se tak musel posunout až na polovinu července. Přestože se údaje od roku 1940 nepodařilo sehnat, byl školní rok 1939/40 pravděpodobně posledním rokem existence samostatně řízených měšťanských škol. Historie první světové války jakoby se opakovala. Učitelé rukovali na frontu, slučovaly se třídy, školní místnosti sloužily jako ubikace a lazarety, vyučování se omezovalo na nejnutnější míru. Od 1.9.1940 byly všechny školy spojeny pod jedno vedení a jediným ředitelem až do konce války zůstal Johann Theimer (56 let).

Významné osobnosti

Dr. Karl Berger

Narodil se 10.12.1867 v Mor. Berouně, kde také vychodil obecnou školu. V letech 1879-1887 studoval na Gymnáziu v Olomouci a od r. 1887 filozofii na univerzitě ve Vídni. Po čtyřech letech praxe se stal ředitelem reálky v Olomouci. Od roku 1912 působil dalších 16 let ve funkci zemského školního inspektora v Brně. Je autorem Dějin města Berouna, Dvorců, Rýmařova a dalších míst severní Moravy a Slezska. Zemřel 22.10.1936 v Brně.

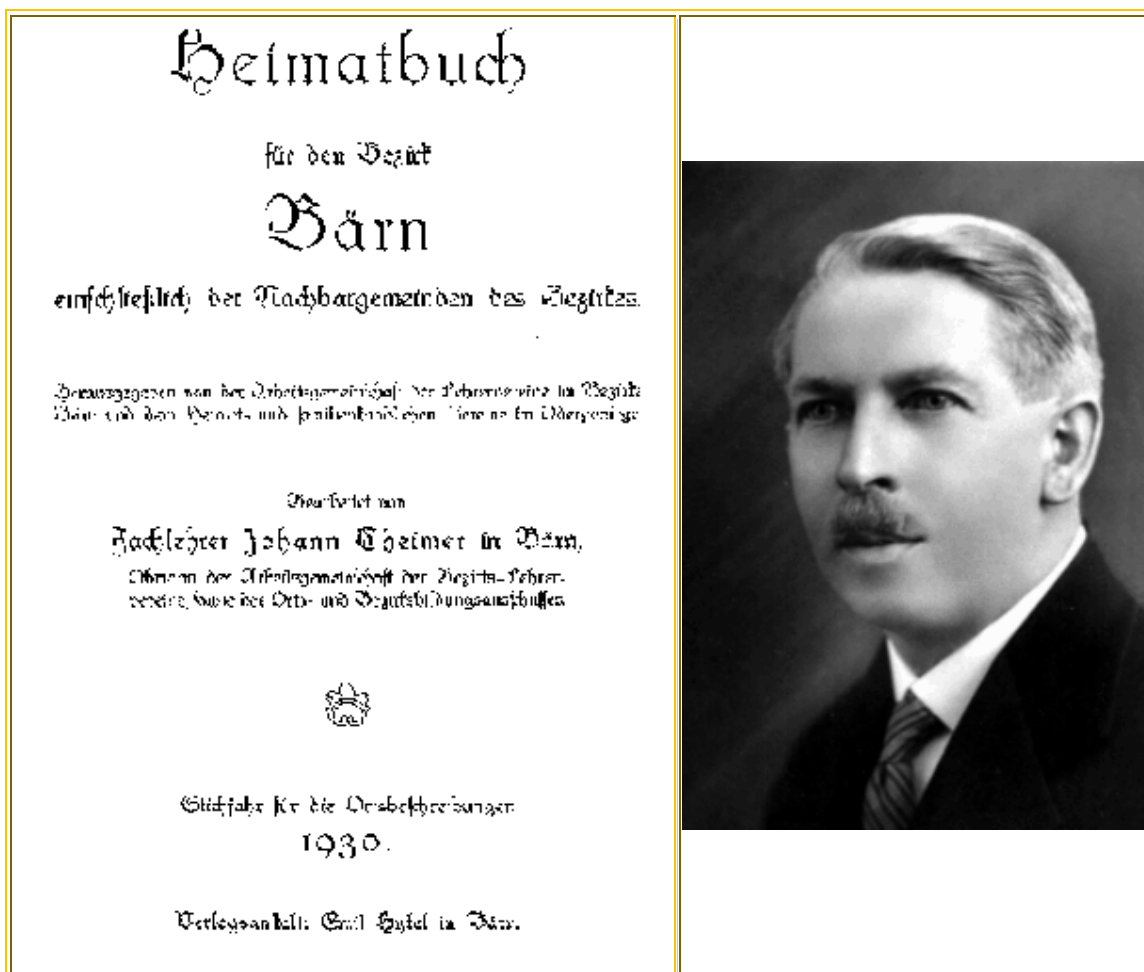
Robert Sommer

Jako učitel působil v Mor. Berouně od září 1887. V roce 1909 se stal ředitelem dívčí měšťanské školy a od července 1912 vykonával funkci okresního školního inspektora pro

okres Beroun a od r. 1925 také pro okres Rýmařov. V městském zastupitelstvu pracoval 22 let, z toho byl 13 let starostou města. Pod jeho vedením byla postavena budova okresního úřadu a podstatně vybavena místní nemocnice. Zemřel 29.2.1939. Je nápadné, že se s ním přišli rozloučit pouze učitelé a že nad jeho hrobem nepromluvil nikdo z městského zastupitelstva.

Johann Theimer

Narozen 16.3.1884 v Domašově nad Bystřicí. Před svým příchodem do Mor. Berouna v roce 1908 působil tři a půl roku v Pavlovičkách u Olomouce. Do historie berounských škol se zapsal jako učitel a poslední ředitel německé školy, ale také jako odborný učitel živnostenské pokračovací školy, v níž působil více jak 20 let. V letech 1932 až 1938 byl také starostou města. Většina údajů zachycujících období do roku 1945 pochází z jeho záznamů ve školních kronikách nebo z jeho knih: Popis okresu Beroun z roku 1944, Vlastivěda okresu Beroun z roku 1930 aj.

Johann Theimer a titulní strana jeho knihy Heimatbuch für den Bezirk Bärn z roku 1930

Dobová školní lavice z dvacátých let tohoto století

V listopadu 1937 se na žádost Ministerstva školství prováděla fotodokumentace na všech školách v republice

První máj 1938 se stal ukázkou síly Henleinovy SdP. Do okresního města Berouna se sjelo na 2000 zástupců všech obcí, aby veřejně demonstrovali touhu Němců po sjednocení v jednom státě. Od toho dne se hromadné manifestace konaly při každé příležitosti: Henleinovy narozeniny, slunovrat...

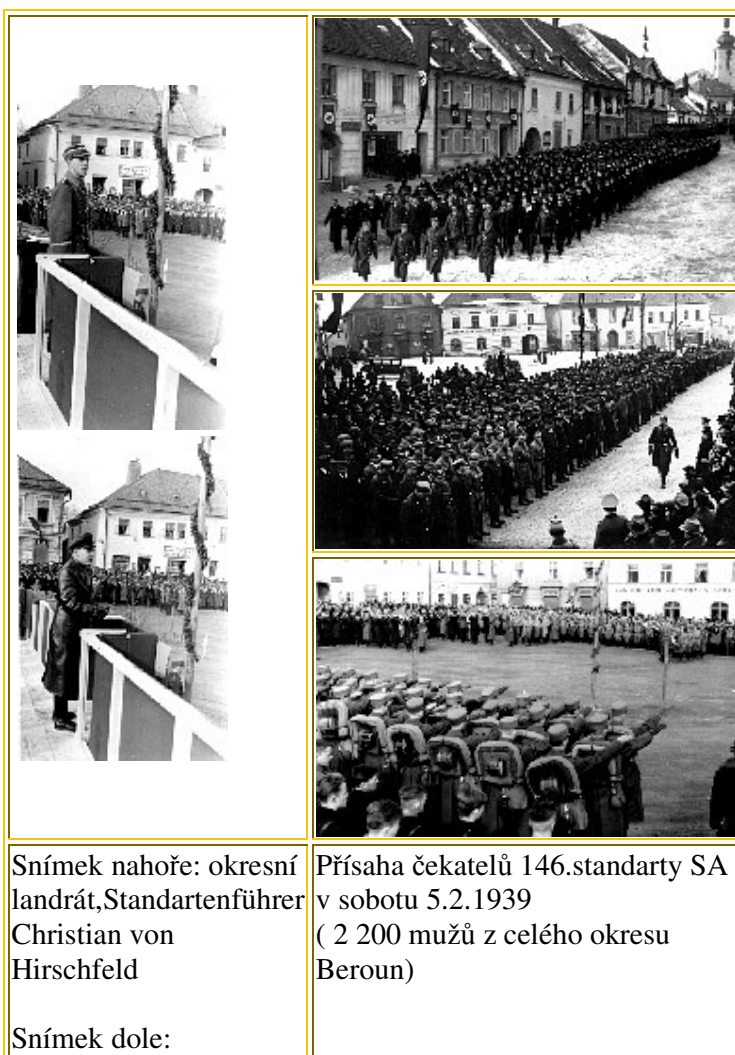

Mnichov 1938 ukončil dvacetiletou existenci samostatné Československé republiky

Dne 9. října 1938 vstoupily německé vojenské jednotky do města

Snímek nahoře: okresní landrát, Standartenführer Christian von Hirschfeld

Přísaha čekatelů 146. standarty SA v sobotu 5.2.1939 (2 200 mužů z celého okresu Beroun)

Snímek dole:

okresní vedoucí
NSDAP Egon Richter

--